

Zbrojownia Styryjska

Broszura informacyjna

Początki Zbrojowni Styryjskiej

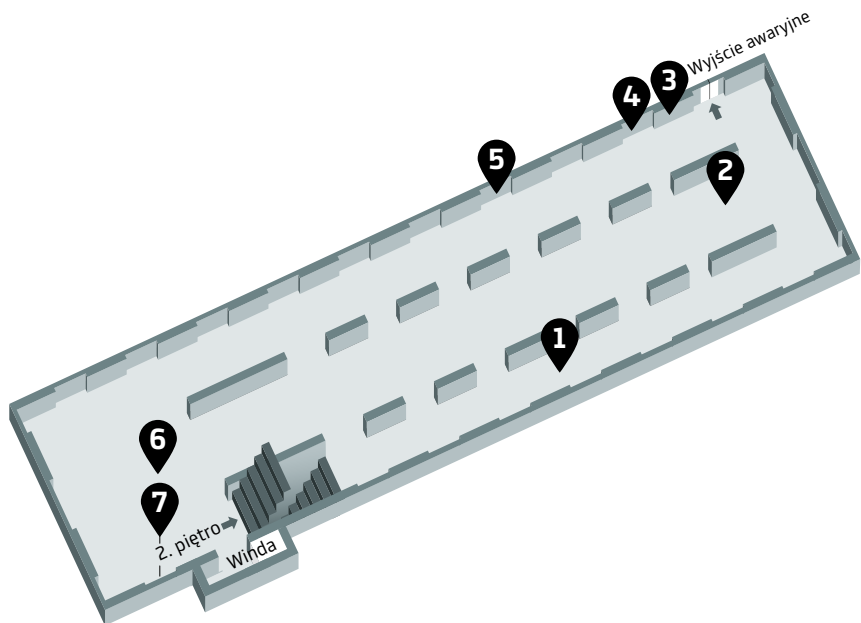
Dla księstw Styrii, Karyntii i Krainy, znanych jako „Austria Wewnętrzna”, okres od XV do XVIII wieku charakteryzował się ciągłymi najazdami zbrojnymi i konfliktami militarnymi z węgierskimi rebeliantami oraz z Imperium Osmańskim.

W tym kontekście styryjscy przedstawiciele stanów uprzywilejowanych zlecieli budowę „regionalnej zbrojowni” w latach 1642–1647 według planów Antonia Solara. Jako skład broni była ona od tego czasu najważniejszym ośrodkiem wyposażenia w południowo-wschodniej części imperium Habsburgów. Wraz ze spadkiem liczby konfliktów zbrojnych w XVIII wieku zbrojownia straciła na znaczeniu. Kiedy Maria Teresa w ramach reformy postanowiła scentralizować wojska i zamknąć zbrojownię w Grazu, przedstawiciele stanów uprzywilejowanych wyprosili zachowanie jej jako „pomnika historii kraju”. Zbrojownia została po raz pierwszy udostępniona publicznie w 1882 roku. Wraz z włączeniem jej do Joanneum, założonego przez arcyksięcia Johanna, została ostatecznie przekształcona w muzeum pod koniec XIX wieku. Dziś Zbrojownia Styryjska jest uważana za największą zachowaną historyczną zbrojownię na świecie. Licząca około 32 000 obiektów zbrojownia jest świadectwem czasów naznaczonych konfliktami, pomnikiem historii kraju, wrażliwym dziedzictwem oraz wyzwaniem konserwatorskim i muzealnym.

1. piętro: Broń palna

Na pierwszym piętrze znajduje się głównie skład broni palnej z XVI, XVII i XVIII wieku: Działa takie jak przykładowo armaty, moździerze i hakownice ustawiane na dwóch hakach były używane do obrony fortyfikacji. Muszkiety stały się najważniejszą bronią dla piechoty pod koniec XVI wieku ze względu na ich zwiększony zasięg i siłę przebicia. Kawaleria używała mniejszej, lżejszej broni palnej, takiej jak pistolety i arkebuzy. Te ostatnie miały tylko około jednego metra długości i nadawały lekko wyposażonej kawalerii nazwę „arkebuzerów”.

1 Wraz z dalszym rozwojem technicznym broni palnej nastąpiła specjalizacja produkcji. Jednak ślusarze, rusznikarze i puszkarze pracowali ramię w ramię. Liczne małe prywatne manufaktury broni z XVI wieku zostały zastąpione w XVII wieku przez duże zakłady w Ferlach, Deutschfeistritz, Trautenfels i Steyr.

2 Za pozyskiwanie, przechowywanie i wydawanie broni odpowiedzialni byli tak zwani cejgwarci. Używając przedstawionej tu wagi, cejgwarci ważyli dostarczane im działa oraz czarny proch i kule, ponieważ płacono im od wagi, a nie od liczby sztuk.

3 Strzały z tak zwanych hakownic ustawianych na dwóch hakach oddawano z murów lub otworów strzelniczych ze względu na ich wagę dochodzącą do 32 kilogramów.

4 Bagnety to ostrza, które były albo wkładane do lufy karabinu, albo wsuwane na urządzenie obok lufy, dzięki czemu karabin mógł być również używany jako broń kłująca.

5 Do umieszczenia w magazynie i transportu sprzętu wojskowego służyły dwa wciągarki linowe zamontowane na poddaszu zbrojowni. Za ich pomocą można było przenosić duże kosze, w których umieszczano broń.

6 Pod koniec XVIII wieku wojska francuskie zajęły również Graz. Większość dział została przewieziona na tereny dzisiejszej Serbii, aby uniemożliwić im dostęp do arsenału dział w zbrojowni. Ponieważ zostały one tam później sprzedane, w Zbrojowni Styryjskiej zachowało się jedynie kilka sztuk z oryginalnego zbioru.

7 W 1652 r. wykonanie tego moździerza zlecone zostało rusznikarzowi Conradowi Seiserze z Grazu przez styryjskich przedstawicieli stanów uprzywilejowanych. Widnieje na nim styryjska pantera jako zwierzę heraldyczne zleceniodawcy.

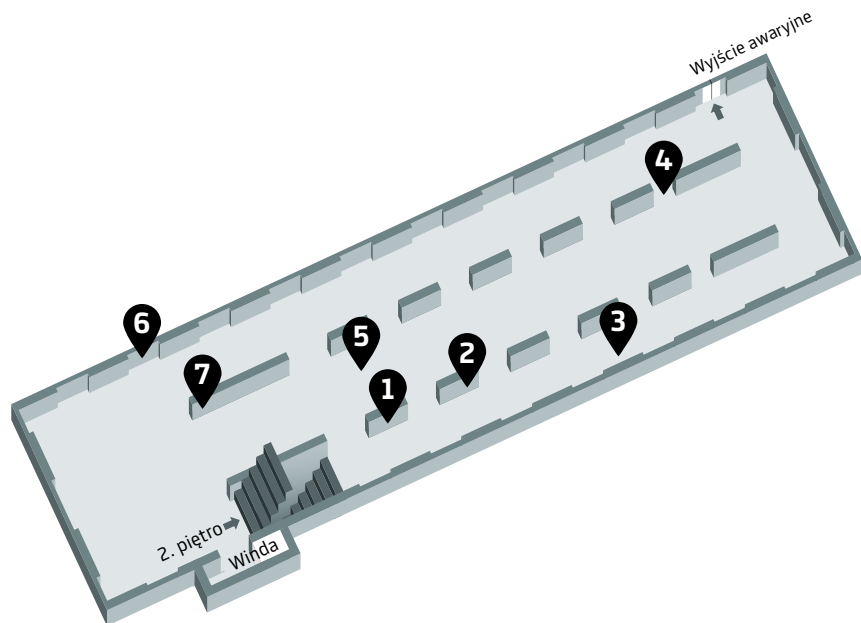

8 Obecnie największe zagrożenie dla żelaznych elementów stanowi rdza, która może być spowodowana zbyt wysokim poziomem wilgotności powietrza lub niewłaściwym obchodzeniem się z przedmiotami. Zbyt niska wilgotność powietrza jest z kolei problematyczna dla drewna trzonów i skóry. Obecnie o jak najlepsze zachowanie obiektów dba zespół czterech konserwatorów.

2. piętro: Hełmy, zbroje i pistolety

Na drugim piętrze znajdują się głównie zbroje, które były przeznaczone dla różnych rodzajów oddziałów w zależności od wykonania: Tak zwani kawalerzyści jazdy ciężkiej nosili „kirys”, który sięgał do kolan. „Lekka jazda” była chroniona przez tak zwaną zbroję arkebuzerską lub zbroję rajtarską, która nie posiadała taszek. „Niemieccy piechurzy” walczący pieszo nosili specjalną zbroję landsknechta.

1 Rodzaj i kształt hełmów zmieniał się wielokrotnie wraz z upływem czasu i rozwojem techniki zbrojeniowej. Dla kawalerzystów zaprojektowano hełmy z całkowicie zamkniętą przyłbicą i hełmy otwarte. Piechurzy nosili szyszaki lub moriony.

2 Styryjscy przedstawiciele stanów uprzywilejowanych starali się za pomocą różnych zachęt, takich jak np. zwolnienia podatkowe, przyciągnąć do Grazu najlepszych płatnerzy, w tym w 1571 roku Izraela Burckharta z Augsburga. Kiedy ten ostatni bardzo zadłużony uciekł z Grazu, jego żona Regina została zmuszona do kontynuowania pracy warsztatu, aby swoimi wyrobami wypełnić zobowiązania męża. Ponieważ część kwoty uzyskanej niemalże z każdej zbroi była zatrzymywana na spłatę długów, Regina Burckhart musiała dostarczać ich duże ilości. Wiele z zachowanych zbroi rajtarskich zostało wykonanych przez nią.

3 Producenci takich zbroi nazywani byli płatnerzami. Formowali oni poszczególne elementy zbroi z blachy przy użyciu specjalnych narzędzi, a następnie łączyli je ze sobą za pomocą skórzanymi pasków i nitów.

4 Pistolety z zamkiem kołowym stanowiły część wyposażenia zarówno kawalerzystów ciężkiej jazdy, jak i arkebuzerów. Noszono je w tak zwanych olstrach, futerałach wykonanych z utwardzonej skóry, które mocowano do siodła konia.

5 Do połowy XVII wieku kawalerzyści jazdy ciężkiej stanowili elitę wśród poborowych poruszających się konno. Choć ich zbroja ważyła nawet do 25 kilogramów, zapewniała również specjalną ochronę dzięki hełmowi z przyłbicą, kołnierzowi, ochraniaczom ramion, napierśnikowi i naplecznikowi, żelaznym rękawicom oraz taszkom sięgającym kolan. Stosunkowo niewielki rozmiar zbroi można wytłumaczyć faktem, że była ona wykonana dla przeciętnego wzrostu 160–165 cm.

6 Wiele pistoletów, które były przeznaczone dla wyższych rangą oficerów, jest bogato zdobionych. Ozdoby na tej broni nie są wykonane z kości słoniowej, lecz z inkrustacji uformowanych z kości bydłowej. Wiele z tych broni z zamkiem kołowym charakteryzuje się kulistą głowicą. Określane mianem „pufferów”, zostały przywiezione do Grazu z Norymbergi w ostatniej tercji XVI wieku.

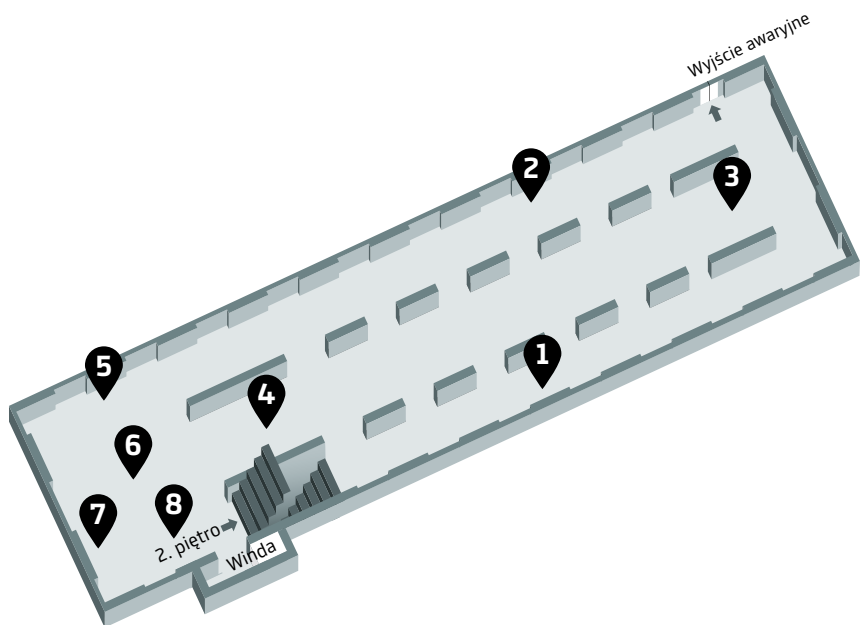

7 Husarze byli kawalerzystami wyposażonymi w lekką zbroję, którzy nosili kolczugę i „zbroję węgierską”. Element na klatce piersiowej i element na plecach tej zbroi składały się z kilku żelaznych pierścieni połączonych skórzanymi pasami i nitami w taki sposób, aby zachować mobilność kawalerzystów.

3. piętro: Próby ostrzałowe, znaki miejskie i zbroje końskie

Na trzecim piętrze znajdują się głównie zbroje pochodzące z niemieckich warsztatów. Przedstawiciele stanów Rzeszy byli gotowi wesprzeć finansowo Austrię Wewnętrzną w jej sporach z Imperium Osmańskim. Uzależniali jednak tę pomoc od zakupu niezbędnego sprzętu wojskowego w niemieckich ośrodkach zbrojeniowych. Doprowadziło to do ożywionych stosunków handlowych z Augsburgiem, Norymbergą i Suhl w drugiej połowie XVI wieku. Drugim kluczowym zbiorem na trzecim piętrze są zbroje kawalerzystów dla szlachty oraz zbroje turniejowe.

1 2 Na niektórych zbrojach można zobaczyć znaki miejskie z południowoniemieckich ośrodków zbrojeniowych w Norymberdze i Augsburgu. Znaki te były uważane za wiążący dowód jakości i zastąpiły próby ostrzałowe.

3 Michael Witz Młodszy, mistrz innsbruckiego rzemiosła płatnerskiego, wykonał tę ceremonialną zbroję około 1550 roku dla wysokiego rangą klienta, który niestety pozostał nieznanym. Zbroja jest ozdobiona wytłaczanymi i polerowanymi na wysoki połysk liśćmi, które wyróżniają się dekoracyjnie na poczerńniętym tle.

4 Na wielu zbrojach i hełmach znajdują się wgniecenia, które można przypisać próbom ostrzałowym: W celu sprawdzenia jakości zakupionych zbroi, poszczególne egzemplarze były wybierane z serii zbroi dostarczonych do zbrojowni i ostrzeliwane z pistoletów z odległości od dziesięciu do dwunastu metrów. Jeśli kule nie przebijały testowanych części zbroi, dokonywano zakupu całej serii. W przeciwnym razie płatnerz musiał zapewnić wymianę na własny koszt.

5 Wiele niemieckich zwrotów idiomatycznych wywodzi się ze obszaru wojskowości. Jeśli, na przykład, kruszymy o kogoś kopie, oznacza to, że zdecydowanie wstawiamy się za daną osobą. Pochodzenie tego zwrotu idiomatycznego ma swoje korzenie w turniejach, a dokładniej tzw. tjoście, czyli walce na kopie. Ponieważ uczestnicy turnieju nie walczyli dla siebie, lecz poświęcali swoje zaangażowanie innym – na przykład damie ze stanu szlacheckiego – kruszyli swoje kopie dla tych osób.

6 Zbroje wykonane specjalnie dla koni są bardzo cenne. Karl Graf von Stubenberg podarował tę ważącą około 42 kilogramów zbroję konną Joanneum w 1814 roku. Zbroja jest przypisywana płatnerzowi z Innsbrucka Konradowi Seusenhoferowi, a zdobienia augsburskiemu akwaforyście Danielowi Hopferowi.

7 Te tak zwane „zbroje maksymiliańskie” zaliczają się do jednych z najstarszych elementów w zbrojowni i pierwsze wzmianki o nich pojawiają się już w inwentarzu z 1557 roku. Termin „maksymiliański” oznacza specjalną formę wykonania powierzchni: Wytłoczone od zewnątrz żłobki zapewniają stosunkowo cienkiej płycie zbroi z początku XVI wieku większą stabilność, a jednocześnie modny charakter.

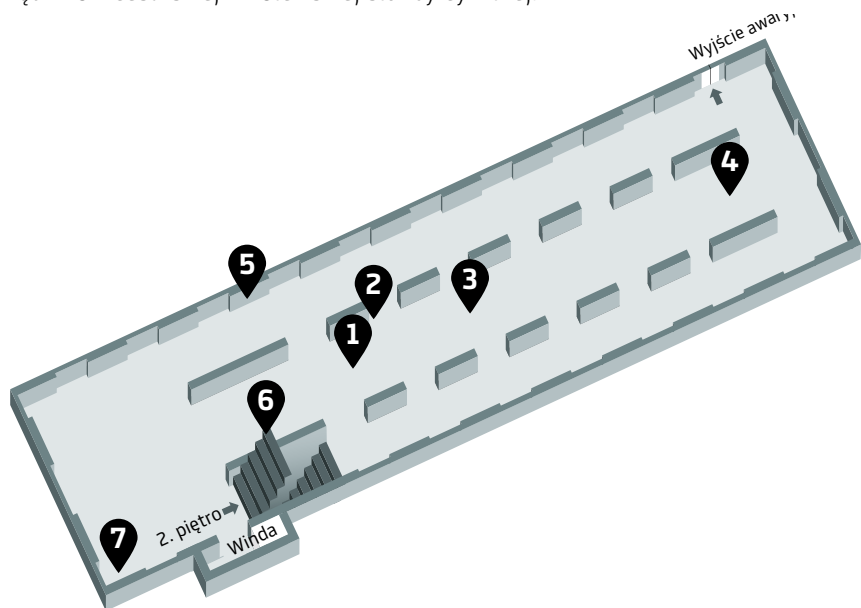

8 Księżę Austrii Wewnętrznej Karol II jest przedstawiony w pełnej zbroi na swoim grobowcu w opactwie Seckau. Oryginał tej zbroi można dziś zobaczyć w Zbrojowni Styryjskiej. Została ona wykonana przez augsburskiego płatnerza Conrada Richtera, który został sprowadzony do Grazu przez styryjskich przedstawicieli stanów uprzywilejowanych ze względu na jego doskonałą reputację.

4. piętro: Morgensterny, halabardy i kozły hiszpańskie

Przed pojawieniem się broni palnej w działaniach wojennych dominowała broń drzewcowa i broń biała. Podczas gdy broń drzewcowa, taka jak halabardy, piki i morgensterny, przez długi czas była uważana za główną broń piechurów, kawalerzyści polegałi głównie na broni białej (mieczach i szablach). Wraz z rosnącą siłą penetracji ręcznej broni palnej broń drzewcowa sukcesywnie znikła z działań wojennych, ale pozostawała w użyciu jako element reprezentacyjny – na przykład jako broń wartownicza. To samo dotyczyło broni białej, która w XIX wieku stała się symbolem rangi urzędników cesarskiej i królewskiej służby cywilnej.

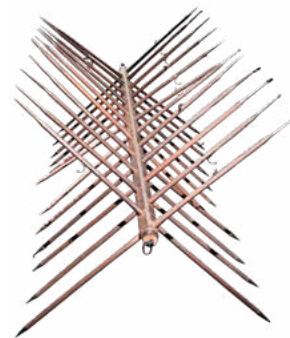
1 Wiele broni drzewcowej przechowywanej w zbrojowni pochodziło z warsztatów w Górnej Austrii i zostało przetransportowanych do Grazu na wozach mijających kilka punktów poboru opłat. Ponieważ piki i halabardy były uważane za przesłanki istotne dla działań wojennych, przedstawicielstwa stanów uprzywilejowanych zażądały od księcia panującego listów paszportowych dla dostawców i w ten sposób były w stanie uniknąć zwyczajowo uiszczanych opłat drogowych.

2 Kiedy w 1683 r. Wiedeń został oblężony przez armię tureckiego wielkiego wezyra Kara Mustafy, przedstawiciele stanów uprzywilejowanych dostrzegli zagrożenie także dla północnych i wschodnich granic Styrii. Dlatego też oprócz dobrze uzbrojonych najemników do ochrony granic zobowiązano również poddanych wywodzących się ze stanu chłopskiego. Ci niedoświadczeni w walce mężczyźni byli wyposażeni w morgensterny: maczugi przymocowane do drewnianych drągów z wbitymi żelaznymi kolcami.

3 Kozły hiszpańskie, składające się z poprzecznej belki przewierconej wielokrotnie wbitymi kolcami, były wykorzystywane do obrony przed atakami kawalerii, blokowania dróg i mostów lub zabezpieczania obozowisk.

4 Bogate zdobienia akwafortowe na tej broni drzewcowej wskazują na pozycję jej użytkowników. W technice trawienia żelazna powierzchnia, która ma zostać ozdobiona, jest najpierw powlekana materiałem odpornym na kwasy, np. woskiem. Następnie pożądanym obrazem zostaje wyryty igłą do trawienia i jest polewany kwasem. Po usunięciu warstwy kwasoodpornej, rysunek jest zaczerniany.

5 Produkcja broni białej wymagała spełnienia dwóch właściwie sprzecznych wymagań: Z jednej strony ostrza musiały być twarde, aby nie tępiły się zbyt szybko, z drugiej natomiast strony niezbędna była elastyczność, aby zapobiegać ich złamaniu. Sztukę tę opanowali tak zwani kowale ostrzy, których znaki mistrzowskie do dziś można znaleźć na niemal wszystkich mieczach, szablach i szpadach w zbrojowni.

6 Rozwój broni zmienił taktykę wojenną i doprowadził przykładowo do ulepszeń w infanterii: Te okrągłe tarcze, które ważyły do 15 kilogramów, były używane do ochrony jednostek infanterii przed ostrzałem pocisków.

7 Tak zwane miecze dwuręczne były używane do przełamywania linii wroga tworzonej przez piki. Ze względu na ich długość sięgającą dwóch metrów, władano nimi oburącz, co wymagało od żołnierzy specjalnego przeszkolenia, ale oznaczało również lepszą zapłatę.

Architektura Zbrojowni Styryjskiej

Zbrojownie powstawały we wczesnym okresie nowożytnym jako specjalny rodzaj budynków i odnosiły się do architektury funkcjonalnej, w której początkowo przechowywano tylko działa, a później wszelką broń i zbroje. Rozmieszczenie sprzętu wojskowego w zbrojowni opierało się na kryteriach praktycznych i koncentrowało się na maksymalnym wykorzystaniu przestrzeni. Ciężkie działa i ich osprzęt były zawsze przechowywane na parterze, podczas gdy sprzęt dla infanterii i kawalerii był składowany na wyższych piętrach na półkach, na stojakach na karabiny, pod sufitami i na ścianach, w zależności od rodzaju broni. Zaprojektowana jako surowy, funkcjonalny budynek Zbrojownia Styryjska w Grazu zyskała reprezentacyjny wygląd jedynie na fasadzie od strony Herrengasse: Elementy artystyczne obejmują panterę jako herb Styrii oraz herby pięciu przedstawicieli stanów uprzywilejowanych fundatorów zaangażowanych w budowę zbrojowni. W niszach po obu stronach portalu znajdują się bóstwa Mars i Minerwa jako uosobienia obronności.

Tekst i koncepcja: Zespół Zbrojowni Styryjskiej Landeszeughaus

Edycja: Jörg Eipper Kaiser

Zdjęcia: UMJ/N. Lackner

Grafika: Andrea Weishaupt, Katharina Schwarz